

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

(повне найменування вищого навчального закладу)

Історичний факультет

(повне найменування інституту/факультету)

Кафедра археології та етнології України

(повна назва кафедри)

Дипломна робота

бакалавра

(освітній ступінь)

на тему: «Європейська футбольна атрибутика: регіональна та
етнічна специфіка кінця XIX – початку XXI ст.»

«European football attributes: regional and ethnic peculiarities of the end of XIX –
beginning of the XXI centuries»

Виконав: студент денної форми навчання
напряму підготовки 6.020302 Історія
Павлик Владислав Віталійович

Керівник к.і.н., доц. Петрова Н. О.

Рецензент к.і.н., доц. Ковальський С. В.

Рекомендовано до захисту:

Протокол засідання кафедри

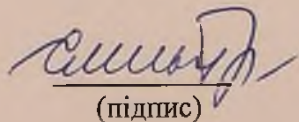
№ 9 від 22 травня 2017 р.

Захищено на засіданні ЕК № 2

протокол № 65 від 24.06 2017 р.

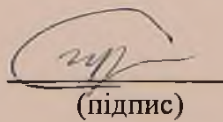
Оцінка відмінно / А / 90
(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)

Завідувач кафедри

(підпис)

Сминтина О.В.
(прізвище, ініціали)

Голова ЕК

(підпис)

Гребцова І. С.
(прізвище, ініціали)

Одеса – 2017

Ш/к 429 785

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Аналіз джерел та літератури	7
1.1. Постфольклор, як джерело з вивчення атрибутики футбольних фанатів.....	10
Розділ 2. Атрибутивні компоненти футбольної культури.....	22
Розділ 3. Футбольні клубні атрибути: герби.....	34
Висновки.....	46
Список джерел та літератури.....	51
Додатки.....	55

ВСТУП

Футбол вже давно перестав бути просто грою, а перетворився на глобальний феномен. Футбол оточує велика кількість історичних, етнологічних, та соціокультурних аспектів. Як явище міжетнічних відносин футбол стає предметом дослідження на державному та міжнародному рівнях. Формування та зміни які відбулися у процесах становлення гри у футбол вміщують в себе велику кількість інформації про теоретичну та практичну складову цього виду діяльності яка також відображена у джерелах та літературі. За популярністю й поширенням на планеті футбол є ігровим видом спорту номер один.

Футбол як окреме явище культури обріс своїми традиціями, культурою, притаманним колоритом та антуражем. Футбольна культура поповнюється новими сучасними атрибутами.

Сьогодні футбол став символом глобалізації. За останні півтора десятиліття число гравців, які виступають за закордонні клуби побили всі рекорди. Практично у всіх країнах у національних чемпіонатах грають команди, в рядах яких перебувають представники не тільки різних етносів, а й різних рас. Футбол все більш уніфікується, а традиційно слабкі клуби швидко наближаються до рівня футбольних грандів. Жодна інша спортивна гра не займає стільки місця в життях своїх шанувальників і не розпалює такі пристрасті, як це вдається футболу. Кількість різних культурних елементів що оточують футбол з кожним роком зростає. Мільйони вболівальників з усього світу стежать за перемогами і поразками своїх команд, затамувавши подих. І, хоча це традиційно чоловічий вид спорту, футбольні пристрасті часто знаходять відгук і у жіночої частини населення планети.

У багатьох країнах футбол використовується владою для досягнення політичних цілей і підживлення патріотичних ідей та гордості нації за свою країну. Урядовці за допомогою улюбленої гри сотень мільйонів уболівальників намагаються підвищити статус держави на міжнародній

арені. Проведення великих футбольних змагань є важливим етапом для консолідації країн на міжнародній арені. Вплив футболу на сучасне суспільство здійснюється як у культурному, так і в політичному плані.

Жодна інша спортивна гра не займає стільки місця в життях своїх шанувальників і не розпалює такі пристрасті, як це вдається футболу. Мільйони вболівальників з усього світу стежать за перемогами і поразками своїх команд, затамувавши подих.

Футбол як окреме вище культури сьогодні надзвичайно популярний: він вийшов за межі спортивної гри, розваги або захоплення для вболівальників на стадіоні, шанувальників телетрансляцій і любителів активного відпочинку для того щоб «поганяти м'яч». Слово «футбол» давно вже вийшло за рамки простого твердження про вид спорту. Раніше це був спосіб людей проводити своє дозвілля, вільний час, розвиватись, знайомитись із іншими людьми, відволікатись від проблем, вдосконалюватись. Зараз ми маємо зовсім інше поняття гри у футбол. Гри, як процесу виникнення масової культури, яка вміщає в себе величезну кількість процесів, символів та атрибутів що роблять її особливою у нашому житті.

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що останнім часом інтерес до футболу набув небачених раніше масштабів, гра та фактори які оточують футбол викликає в суспільстві підвищений ажіотаж. Атрибутика та символіка що оточує футбол стає елементом глобалізації та ідентифікації в різних соціальних групах. Проте сьогодні досить мало дослідників що приділяють увагу саме атрибутивно-символічній складовій футболу.

Об'єктом дослідження є футбол як етнокультурний феномен

Предметом дослідження являється європейська футбольна атрибутика (клубна та фанатська), як окрема складова культури. Важливе місце в роботі займає дослідження атрибутивно-символічних компонентів футболу.

Хронологічні межі дослідження – кінець XIX ст. – початок XXI.

Що зумовлено виникненням футболу як задекларованого виду спорту з притаманними атрибутами і необхідним інвентарем для умов гри в кінці XIX століття в Англії

Початок XXI століття дає можливість дослідити футбол що стає в умовах глобалізації масовим явищем.

Територіальні межі дослідження. Опрацьовані матеріали стосуються досить обширної території, проте, за основу була взята територіальна Європа.

У своїй роботі я використав наступні дослідницькі методи: спеціально-історичний метод, зумовлений особливістю теми та предмета дослідження. Історико-генетичний метод, для дослідження та аналізу історичного розвитку атрибутики, гербів та емблем. Порівняльний метод що характеризує спільні та відмінні риси в атрибутиці. Історичний метод, який дає можливість прослідкувати синхронний та діахронний розвиток явищ у футбольній культурі. Аналітико-індуктивний метод, який дає можливість встановити причинно-наслідкові зв'язки та певні закономірності розвитку футбольної атрибутики та символів гри.

Метою роботи є дослідити, на основі опрацьованих джерел та літератури, причини виникнення футбольних атрибутів. Прослідкувати трансформацію символів та атрибутів на сучасному етапі. Встановити приналежність футбольної атрибутики до масової культури та її вплив на розвиток сучасної футбольної культури.

Мета роботи зумовила такі завдання:

- прослідкувати розвиток футбольної атрибутики в часі та просторі;
- проаналізувати джерела та літературу;
- пояснити причини масовості футбольних атрибутів;
- дослідити виникнення та поширення футбольної культури під впливом атрибутів та символів гри у футбол;

- зробити спробу класифікувати футбольну атрибутику на власне клубну атрибутику та фанатську.

Футбольну атрибутику як глобальне явище масової культури розглядали: К. Айзенберг [4], П. Артьомов [5], Ю. Таппер [26], Т. Бернштам [7] та інші. В роботах зазначених вище вчених розглянута дана проблематика в соціокультурному контексті.

Ми ж маємо на меті охарактеризувати футбольну атрибутику як глобальне етнокультурне явище. Розглянути історико-культурні та атрибутивно-символічні особливості виникнення та розвитку футбольних атрибутів та символів. Встановити належність футбольної атрибутики до сучасної масової культури.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку джерел та літератури (35 пунктів). Перший розділ роботи присвячений аналізу джерел та літератури. У другому розділі проведено спробу класифікувати футбольну атрибутику і дати визначення складовим частинам та самому поняттю футбольної культури загалом. Третя частина роботи присвячена важливому елементу ідентифікації футбольних клубів, а саме, футбольним гербам.

ВИСНОВКИ

Підводячи підсумки роботи можна сказати, що атрибути грають неабияку роль в житті футбольних фанатів. Футбольна атрибутика дозволяє згуртувати вболівальників під егідою любові і відданості своєму клубу. Спробуйте одягти на себе який-небудь елемент екіпіровки вболівальника і ви відразу відчуєте почуття відмінності і причетності до свого роду «братства». Мало це відчути на вулиці. Для повноти відчуттів варто неодмінно побувати на стадіоні, в момент гри своєї команди. Виплеск адреналіну, шум, свист, бечівки, перфоманси – все це і згуртувало навколо футболу мільйони людей та створило навколо простої за правилами гри, складну систему, яку прийнято називати «навколофутболом».

Нажаль на сучасному етапі бракує спеціальних досліджень з цієї теми.

Проте основними джерелами для аналізу та вивченню дослідження послуговували інтернет ресурси та офіційні сайти футбольних клубів і фан-груп

В результаті аналізу опрацьованих мною джерел та літератури, та поставлених завдань перед написанням роботи можна підвести такі підсумки:

- Футбольна культура – явище що зумовило появу футбольної атрибутики. Атрибутивні компоненти гри у футбол були присутні з моменту заснування гри і до сьогодні. Проте серед атрибутів та символів безпосередньо гри як явища дозвілля сучасний футбол став масовим явищем і глобальним феноменом.

- Футбольна атрибутика ділиться на власне клубну та фанатську. Кожен з атрибутів має певну класифікацію. Відображає клубну історію, ідентифікацію, приналежність до своїх чи чужих, і є елементом різновиду між клубами на усіх рівнях.

- Футбольна атрибутика як елемент футбольної культури виникає з моменту його започаткування і введення офіційних правил гри. З часом

атрибутика переходить від примітивної власне клубної (як елемент ідентифікації) до масової (атрибути футбольних фанатів).

- Атрибутивно-символічний склад гри відіграв передове значення у становленні футболу як етнокультурного феномену. Інформація яку несе у собі футбольна атрибутика відображає не тільки загальне історичне значення, але й етапи становлення та розвитку футболу. Атрибутика сьогодні є не тільки персональним елементом ідентифікації, але й масовим явищем. Що сприяє поширенню гри у футбол на світовому просторі.

- Футбольний герб (емблема) є найстаршим та найважливішим футбольним атрибутом. Герб має історичне значення, та несе у собі інформацію про регіональні та етнічні особливості футбольного клубу. Відображає історію клубу та його шлях розвитку.

Футбол – це протистояння, як і будь-яке протистояння, ця гра ділить людей на своїх і чужих. Цілком природно, що є свої гравці, разом з якими радієш перемогам і переживаєш поразки. Але якщо раніше поняття «свій» носило географічний та етнічний характер, то сьогодні ситуація змінюється. У футбольному світі основними постачальниками нових талантів стають Африка і Латинська Америка. І це змінює світогляд уболівальників. Не важливо, що гол забив уродженець Камеруну, він «свій», бо грає за улюблений клуб. Правда, поняття «свій клуб» теж змінюється. Тисячі людей по всьому світу дивляться оперативні новини футболу Англії. І Лондонський Челсі для таких уболівальників може бути не менш своїм, ніж Карпати або Чорноморець. Багато в чому таким змінам сприяв розвиток комунікацій.

Це все говорить про те що – футбол є глобальним соціокультурним явищем. За всю історію свого існування цей вид спорту став найпопулярнішим у світі як за кількістю відвідувачів футбольних матчів, так і за кількістю людей, що займаються футболом як на любительському, так і на професійному рівнях. Згідно з заявою президента ФІФА Й. Блаттера, загальна кількість гравців у світі на травень 2004 р. становила 250 млн. чоловік, що відповідає 4,1% населення Землі. За роки свого існування футбол

став темою багатьох художніх фільмів, романів, повістей, картин і театральних творів, що доводить глобальність його поширення в соціокультурному та етнонаціональному контексті. До того ж футбол перетворився на справжню індустрію «масової культури», яка справляє суттєвий вплив на світову економіку та політику.

На відміну від більш раннього часу, сьогодні, великі футбольні клуби лише малу частину своїх доходів отримують від продажу клубної атрибутики, забезпечуючи своє існування продажем телевізійних прав, а також «мерчендайзингом» – передачею в користування фірмових знаків, за відповідну винагороду, що стає своєрідним брендом та маркою того чи іншого клубу. Вторгнення ринкових принципів призвело до того, що були скасовані максимальні оклади і регламентація переходів, в значній мірі втрачений картельний характер ліг, а сама професія футболіста придбала нову якість. Професіонали, як і раніше, перебувають у стані залежності, однак, принаймні, суперзірки є одночасно і підприємцями у власній справі. Спільно з клубами вони продають «емоції» і стають об'єктами відеокамер та журналістів.

Крім того, під впливом масовості та різновиду атрибутів змінилася і публіка футболу. Замість традиційних, приналежних, як правило, до чоловічої статі вболівальників, сьогодні домінують «soccer interested consumers» [17, с. 244], серед яких вперше відзначено велику кількість жінок. Головну роль у залученні жіночої частини населення до футболу зіграло висвітлення останнього в засобах масової інформації.

Ці ефекти модернізації, з одного боку, є результатом організації та проведення чемпіонатів світу в європейських країнах, з іншого – результатом розмивання кордонів конфесійних, класових і етнічних субкультур. В Англії, яка після добровільної ізоляції протягом міжвоєнного часу в 1946 р. знову повернулася до клубу великих, додалися фактори безчинства фанатів («Hooligans») і необхідність в оновленні збудованих у XIX в. стадіонів. найважливішим мотивом модернізації не тільки англійських, а й інших

європейських клубів було бажання врахувати напрямок розвитку до суспільства сфери послуг і обумовлені цим зміни структури зайнятості. Тенденція до видовищного футболу є реакцією на специфічні потреби цієї порівняно заможної клієнтури.

На рубежі другого і третього тисячоліть історії людства в сучасній соціальній практиці оформилося, на думку К. Айзенберга [4, с. 91-98], якісно нове явище професійного спорту – глобальний культурний феномен. Це твердження справедливо і по відношенню до футболу, як виду спортивного змагання, що має найбільший у світі склад учасників – спортсменів і глядачів.

Глядацька аудиторія спортивних дійств при цьому включає в себе як фанатів на стадіоні безпосередньо під час футбольних матчів, так і глядачів всесвітньої телевізійної мережі, зростання якої підтверджується статистично високими даними телевізійних включень. За інформації маркетингового агентства «Futures + Entertainment» – офіційного партнера ФІФА, кількість телеглядачів під час чемпіонату світу в Кореї – Японії в 2002 р. склало 28,8 млрд. осіб, а чемпіонату світу 2010 р. в ПАР – вже біля 40 млрд. Показово статистичне твердження, що кожен фінальний матч збірних країн – учасників світових першостей: 1998 р. (Франції – Бразилії), 2002 р. (Бразилії – Німеччини), 2006 р. (Італії – Франції), 2010 р. (Голландії – Іспанії) дивилися понад 700 млн. телеглядачів, а це, в свою чергу, дозволяє стверджувати, що сучасний професійний футбол представляє собою широкий спектр полівалентних етно-культурних відносин. Отже, з'являється можливість розглядати футбольний культурний феномен предметом наших досліджень як складову частину субкультурного простору, що розвивається на основі сучасного футболу [4, с. 91-98].

Глобалізація не може стосуватися лише економіки та політики, вона стосується усіх сторін нашого життя, у тому числі й футболу. Як і будь-яке протистояння, ця гра ділить людей на своїх і чужих. Цілком природно, що є свої гравці, разом з якими радієш перемогам і переживаєш поразки. Але якщо

раніше поняття «свій» носило географічний та етнічний характер, то сьогодні ситуація змінюється. У футбольному світі основними постачальниками нових талантів стають Африка і Латинська Америка. І це змінює світогляд уболівальників. Не важливо, що гол забив уродженець Камеруну, він «свій», бо грає за улюблений клуб. Правда, поняття «свій клуб» теж змінюється. Тисячі людей по всьому світу дивляться оперативні новини футболу Англії. І Лондонський Челсі для таких уболівальників може бути не менш своїм, ніж Карпати або Чорноморець. Багато в чому таким змінам сприяв розвиток комунікацій.

Це все говорить про те що – футбол разом з притаманними йому символами та атрибутами став глобальним соціокультурним та етнонаціональним явищем. До того ж сучасний футбол перетворився на справжню індустрію «масової культури», яка справляє суттєвий вплив на світову економіку та політику

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

ДЖЕРЕЛА

Інтернет ресурси

1. Офіційний сайт Федерації футболу України. [Електроний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ffu.org.ua/ukr/ffu/> (24.04.2016)
2. Офіційний сайт Міжнародної Футбольної Асоціації (ФІФА) [Електроний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.fifa.com/> (11.03.2016)
3. Український Ультрас – портал. [Електроний ресурс]. – Режим доступу : <http://ultras.org.ua/> (20.04.2016)

ЛІТЕРАТУРА

4. Айзенберг К. Футбол как глобальный феномен: Исторические перспективы пер. с нем. Л. Картуновой / К.Айзенберг // Логос. – 2006. – № 3. – С. 135 – 155 с.
5. Артьомов П. М. Субкультура футбольних хуліганів: фактори формування та особливості прояву на пострадянському просторі : дис. канд. іст. наук: 09.09.2006 / П. М. Артьомов. – Київський держ. пед. ун-т. – Київ, 2009. – 149 с.
6. Алексеева Д. А. Футбольная дипломатия – средство решения политических проблем / Д. А. Алексеева // Мир и политика, 2011. – №7. М.: История – С. 312-313.
7. Бернштам Т. А. Мяч в русском фольклоре и обрядовых играх / Т. А. Бернштам // Фольклор и этнография: У этнографических истоков фольклорных сюжетов и образов. – Ленинград, 1984. – С. 134-139.
8. Виктор фон Хаген. Ацтеки, майя, инки. Великие царства древней Америки / Виктор фон Хаген. – Москва, 2007. – 151 с.

9. Всеволодский-Гернгросс В. П. Игры народов СССР / В. П. Всеволодский-Гернгросс. – Москва: Артемида, 1933. – 563 с.
10. Дандес А. Фольклор: семиотика или психоаналіз / А. Дандес – М.: Исток, 2003. – 279 с.
11. Добчук С. В. Играйте в футбол / С. В. Добчук. – Москва: Махаон, 2007. – 210 с.
12. Егоров С. Геральдика для всех / С. Егоров. – Москва: Москва, 2002. – 225 с.
13. Изюмова С. А. К истории кожевенного и сапожного ремесел Новгорода Великого / С. А. Изюмова // Материалы и исследования по археологии СССР. – Москва, 1959. – Т. 65. – С. 233.
14. Кройфф Й. Футбол. Моя философия / Й. Кройфф. – Москва: Махаон, 2010. – 400 с.
15. Кузнецов А. Розы, лилии и клевер / А. Кузнецов. – М.: История, 2004. – №19. – 154 с.
16. Ланфранши П. FIFA 100 лет. Векфутбола / П. Ланфранши. – М.: Махаон, 2005. – 360 с.
17. Лихограй Р. Політична складова фольклору футбольних уболівальників / Р. Лихограй // Література фольклор проблеми поетики. – К.: Дом, 2009. – № 32. – С. 11-14.
18. Лобановський В. В. Бесконечный матч / В. В. Лобановський. – Москва:Махаон, 1989. – 550 с.
19. Малов В. А. Я познаю мир. Футбол / В. А. Малов. – Москва: Новатор, 2006. – 330 с.
20. Михалюк Ю. А. Таємниці львівського футболу / Ю. А. Михалюк. – Львів: Літера, 2004. – 194 с.
21. Мертон Р. Соціологія сьогодні: проблеми і перспективи / Р. Мертон. – М.:Дом, 1965. – 210 с.

22. Міхєєв О. Д. Футбольні клубні атрибути: герби / О. Д. Міхєєв // Матеріали 69-ї звітної студентської наукової конференції ОНУ імені І. І. Мечникова. – Одеса, 2013. – С. 48-51.
23. Процик І. «Зелено-білі наші кольори...»: кольороназви в соціолекті українських футбольних фанатів / Ірина Процик // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Філологічні науки. Мовознавство. – 2013. – № 2 (279). – С. 14-19.
24. Соломонко В. В. Футбол / В. В. Соломонко. – Київ: Літера, 2005. – 133с.
25. Старков В. А. Давньоруська гра у ножний м'яч / В. А. Старков // Традиційна ігрова культура населення України. – Київ, 2009. – 690 с.
26. Теппер Ю. М. Історія м'яча / Ю. М. Таппер. – Київ, 1966. – 90 с.
27. Франков А. В. Футбол / А. В. Франков. – Харків, 2009. – 200 с.
28. Франков А. В. Футбол по-українски / А. В. Франков. – Харьков, 2006. – 355 с.

Електронні ресурси

29. Алисов Д. А. Урбанизация и культура [Електронний ресурс]. / Д. А. Алисов — Режим доступу: http://www.ic.omskreg.ru/cultsib/urb/alis_urb.htm. (24.04.2016)
30. Бабаев А. С. История футбольных матчей [Електронний ресурс] / Бабаев А. С. – Режим доступу : <http://www.footballguru.org/history/nid/3/> (24.04.2016)
31. Еволюція футболу [Електронний ресурс]. – Режим доступа // <http://daktu.info/cikav-istorr/2532-evolyuciya-futbolnogo-m-yacha.html> (23.04.2016)
32. Історія виникнення футболу [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://footb-all.at.ua/forum/233-1595-1> (23.04.2015)

33. Регламент УЕФА по екипировке, 2008., стаття № 14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cat.convdocs.org/docs/index-64420.html> (19.05.2017)

34. Романюк Т. «Динамо» – «Шахтар»: класичне дербі єдності / Тарас Романюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bbc.co.uk/ukrainian/sport/2014/04/140416_football_derbu_dynamo_ak.shtml (16.12.2014)

35. Тарас Малий «Про фанатів без фанатизму» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zaxid.net/home/showSingleNews.do?pro_fanativ_bez_fanatizmu&objectId=1304278 (19.04.2017)